

SECTIO SECUNDA
DIÆTETICI POLY-
HISTORICI,
DE AERE.

Cap. I.

*Vnde vera
medicina
scientia sit
haurienda.*

Ruſtra celebrium ac verorum
Medicorum nomen ſibi arrogant, qui
in ſcriptis tantum Hippocratis & Ga-
leni exercitatiſſimos & verſatiſſimos
ſeſe opinantur: quaſi cetera omnia, quæ in im-
menſa Natura diſſuſa, nec hætenus cuiſvis obvia,
inveſtigatiõne digna non ſint: credaturq; me-
dicinæ caput, diligenter medicorũ libros evol-
viſſe. At cum medici ſit naturæ commentarios
& lucem intueri & ſectari, juxtaq; eius leges ac
methodum medicinam facere, fruſtrâ ſe medicũ
jactitet, quicumque ab illius ſemita aberrarit. Ete-
nim quorũ ſum tot illa nobis produxit aſtra, ſyde-
ra, planetas, mediocres minoresq; ſtellas, cum
tot motibus, aſpectibus, mutationibus, variisq;
influxibus, corpori humano tam ſalutaribus,
quæ ad morbos gignendos efficaciſſimis: quorũ
ſum cæli converſiones & averſiones, ſerenitates,
procellarum turbas, ſi earum rerum cognitio, à
medico ſolis chartis vel Hippocratis, vel Gale-
ni, ſeu aliorum aſſæxo, laborẽ tam præclararũ
rerum

rerum detrectante, contemnatur? Nunquid ubiq;
ac passim, vel à medicaltris vulgaribus, morbi
subinde varii, in humanum genus grassantes non
observantur, & experientia comprobantur?

Omnitò harum rerum cognitionem callere,
nec immorari vanis humanarum opinionum
bullis, apprimè medico & utile & necessariù est.

Quin & meteororum idem, ex frigidis & humi- *Meteororù*
dis vaporibus procreatorum, qualia sunt nubes, *cognitio me*
pluviæ, nimbi, nives, gelu, & id genus alia, ratio- *dico neces-*
nem adjunget, ne in eis hæsitet: nec non & eo- *saria.*
rum, quæ ex siccis & calidis progignuntur, exha- *Differentia*
lationibus: quales sunt coruscationes, tonitrua, *eorum.*

fulgura, fulmina. Ex horum enim exacta cogni-
tione humani quoq; corporis frigida humida, ca-
lida sicca, metèora notabit, & faciliè deprehendet
eorum veram originem, formationem, & diffe-

rentias. Inde cognoscet rheumata seu fluxiones,
tinnitus aurium, paralyses, apoplexias, in aërea *Meteororù*
microcosmi regione: quæ verè sunt illius plu- *macrocos-*
viæ, venti, nubes, nives & gelu, vastis illis macro- *mi, cum ho-*
cosmi meteoris analogia omninò respondere. *mine mi-*
Quæq; sunt in majore mundo metèora calida, *crocosmo*
ut tonitrua, fulgura, varii cometæ, & id genus *magnam*
alia, quæ nihil quàm phrenitides, Epilepsiæ, ver- *esse. sic. ill-*
tigines, maniaæ variæ minoris mundi censenda *tudinem.*

sunt.

Quod si aëris, & quæ ex eo aut in eo, cogni-
tione imbutam esse medicum oportet: non se-
gnius, quæ ex elemento aquæ producuntur, inve-
stigabit, & eorum effecta attentè perscrutabitur,
ex quo tot ac tam varii fructus exoriuntur, ut
eorum

eorum necessariò virtutes ac proprietates, diligentem medicum, nequaquam latere possint. Sic tota terra illi intus, & in imo quàm maximè per-
 via & notissima esse debet: in qua tot ornamenta, tot flores, tot herbarum succi, tot radices, tot arborum diuersa genera, tot semina, tot animalia tot mineræ, tot metallicæ fodinæ, quas sinu suo fovet, ex elemento aquæ exceptas, & id genus innumera, crescunt, quæ cum in usum hominis creata sint, siue ad vitam sustentandam, siue ad morbos propulsandos: quomodo quis medicum se profitebitur, quem tanta rerum seges & series subterfugiet?

Sed hoc argumentum fusiùs in hoc tractatulo persequar, qui decreverim per totum illud subiectum in libro meo de recondita natura, liberius expatiari.

Peregrinatio medica, ratione officii sui, imprimis necessaria.

Porro præter hanc generalem totius orbis cognitionem, singulas etiam mundi partes, si fieri possit, aut saltem varia illius climata peruestigabit: ac in singulis, quæ rara sunt & notatu digna observabit, memoriæque mandabit, quæ maximè necessaria, præsertim in vegetabilibus, mineralibus, ac metallicis: prout in singulis singulares fructus ex proprietate regionis nascuntur: nec non quæ morborum genera in singulis singularia grassentur: quibusve remediis iis occurrendum. Quæ omnia non solis voluminibus, sed longis peregrinationibus: nec tam privatis collegiis, quàm in castris & Nosocomiis potius discuntur.

Ad me-

Ad medicum etiam pertinet, observare situm *Quid medici*
 loci; num planus, num montosus, num palustris, *cus de loci*
 num siccus: quibus ventis perflatur, quibus flu- *conditione*
 minibus, aut maritimis auris, quibus coeli influ- *observare*
 xibus obnoxius: an arenosus, an lotosus: & id *debeat.*
 genus alia, quotidiana observatione, ab eius lo-
 ci medico discuntur.

Perinde ut & aquarum, vinorum, aliorumq;
 fructuum natura: ratio victus incolarum, cum
 moribus, studiis, & id genus aliis.

Denique nihil non prætereundum, quod ac-
 curatissime non notet, nisi vanus & bullatus,
 bulla inanior & jejuniior medicus haberi velit,
 quorum magna ubique turba. Hi falso sese
 Hippocraticos & Galenicòs esse jactant, qui
paucis de rebus vix limen domesticum egressi, ut
 aliquid ex naturæ luce discerent, laborum impa-
 tientes, loquentiæ librorum sese totos ultrò ad-
 dixerunt, & garrulitate potius, quàm medicinæ
 veritate praxin suam absolvunt, & modò locu-
 los suos impleant, mortuorum ægrorum loculos
 non horrent.

Galeni certè variæ peregrinationes, terra *Galeni va-*
 mariq; discendi causâ susceptæ, eos prorsus futi- *rie peregri-*
 litatis arguent. Celebris latis eius in investigan- *nationes.*
 do solertia, memorabile ab omnibus etiam rusti-
 cis & aniculis discendi studium, quod tamen eius
 purpurati hoc seculo sua maiestate indignum ju-
 dicarent. At ne erremus,

Ipse etiam est olitor sæpe opportuna locutus.

Sæpe & in attrita latuit sapientia veste.

Et rusticus nuper inglorius (ut paucis attingam)

K

in cu-

in curanda vertigine contumacissima cuiusdam amplissimi & magni nominis viri, solo stercore pavonis plus præstitit, quàm variæ nostræ consultationes.

Et peregrinando sanè multa nobis observari, de quibus domi ociosi ne somniassemus quidem, tantum abest, ut in aliorum voluminibus ea reperirentur, nemo est, qui eat inticias: in morbis præsertim, quorum hac ætate novi subinde, Galenus & Hippocrati nunquam auditi. Exemplum sit Sudor ille Anglicus sub Henrico VII. anno 1486. primùm manifestus, cuius reliquæ quædã certis adhuc temporibus ibi efflorescunt. Sudor hic tam funestus & lethalis fuit, repentè invadens, cum gravissimo capitis ardore & ventriculi incendio: ut antequam à medicis investigando de eo aliquid conjiceretur, ægros anima exueret. Qui si ægros interdium vestitos occupabat, vestimenta penitus abjicere: si in lecto quiescentes, strata omnia ob nimium æstum & sudorem cum inexhausta siti dejicere cogebat, nullo tamen fructu: si quidem suppresso venenato & evacuando sudore illo, mors certa subsequuta est in iis, qui nõ hic fuissent cautiores. Remedium igitur inventum, ut qui interdium corripiebantur mox ita ut induti erant, lectum peterent: Qui verò noctu aut in stratis deprehensi, sine ullo motu (nullà vel minimà iactatione) ad vitandum frigus, quod sudorem sensim & leniter distillarum impediret, lecto affixi perseverarent: donec sic sudando quietè, & 24. horis à cibo & potu omninò abstinendo, pristinæ valetudini restituerentur.

Sudor Anglicus nova morbi species.

Remedium sudoris Anglici.

Scor-

Scorbutum, eiusq; malignos à liene vapores, unde ulcera oris & pedum canerosa, gingivarum putredo, dentium perniciēs, non opus est inculare: Cui specificum non auctores & volumina veterum, sed diligens investigatio, & experientia subministravit remedium, ut libra una decoctionis hordei, vini albi unc. vj. raphani agrestis minutim concili unc. ij. Cochleariæ quæ Nasturtii est species M. ij. contusæ & expressæ sine coctione, in succo quotidie manè & vesperi bibendum concinentur, præmissis purgationibus. De quibus plurà apud Reusnerum.

Taceo colicam in Alsatia, Moravia, Tyrolensi ducatu frequentem ab acetosis spiritibus: quæ remediis depromptis ex tractatibus de tartaro à Paracelfo editis curari solent: nec non & aliis à Schenckio in observationibus propositis.

Non inculco febrim Vngaricam ardentē, cum nigredine linguæ, quod symptoma prunellam vocant, cui remedium ex sale nitro præparato cū sulphure, *Sal prunella* destinatum. Sal & sulphur incendium illud extingvūt, quicquid interea mirantur multi medici, qui hæc duo ex communi & trita sententia naturæ igneæ esse clamant, ideòq; remedium aut mirantur, aut omninò abiciunt, quod scilicet nihil simile Hippocratis aut Galeni suppeditet solennis autoritas. Hi si in Vngariam aliquando se contulissent, & illi ne naturæ libros evolvisent, didicissentq; ex colloquiis doctorum virorum, quis, unde, & quomodo morbus ex sua natura esset curandus: jam pridem mirari desinerent: Sed benè est: Admirationis mater ignorantia.

*Scorbutum
& eius syris-
promata.*

*Remedium
contra scor-
butum.*

*Cochlearia
Nasturtii
Species.*

*Colica in
Alsatia,
Austria,
&c.*

*Febris Vn-
garica, prun-
nella vulgò
dicta.*

*Sal nitrum
petra & sul-
phur calida
caloris ac-
censis reme-
dia.*

Plica Polonica.

Plica quoque novum morbi genus Polonis familiare: est morbus contagiosus, lui venereæ affinis, cuius signum pathognomonicum est pilorum contorsio, & complicatio capillorum: adsunt & quædam variolæ, & alia symptomata luei venereæ simulantia, quæ tam sævè vigent, ut vel diæteticis remediis, vel unktionibus Mercurii, aliisque vulgaribus subsidiis vix curari possint: sed solùm quibusdam particularibus alexipharmacis: de quo uberrimè Hercules Saxonia.

Scrophulis Hispani obnoxii. Aliasq; alij plures.

Scrophulis Hispanos obnoxios videbit, qui eos adierit: Qui Ferrariam, ibi tibiærum ulcera curatu difficillima: Patavii innumeros reperiet cæcos. In Gallia Narbonensi vulnera capitis ægrè sanabilia: Maltæ omnia ferè, vel minima etiam lethalia. Prope Narbonam anthraces esse admodum frequentes ac familiares: ut & apud Sabaudos Tarentenses & Morianenses montanosq; in illa plaga, tumores illos gutturis immentos, bronchocelen. In Carinthia plures simul, nec unam tantùm strumam frequenter submento, & foemina: quàm viri frequentius, gestant. Imò ipsi quoque equi ab aquis eius strumosi fiunt. In eadem etiam videas plurimos ipso ortu & nativitate fatuos, & mentis omninò impotes.

At unde Medicus ratiocinetur hanc vel illam regionem id genus morbis vexari, eorumque causas afferat, cui natura loci, hoc est, terrarum, fructuum, aquarum & similibum ignota? Vnde bronchocelen Sabaudorum oriri affirmaverit, si aquas

aquas non habuerit perspicuas: quæ cum ut plurimum ex nivibus perturbentur, aut scateant, nil mirum, si gutturosum illum tumorem, foeminis præsertim excitent abstermiis, quàm viris vino potius, quàm aqua utentibus. Remedium igitur ad præservationem huius mali est, aut abstinere à potu, aut solo uti vino. At tumor deformis, si guttur jam invaserit, ut sensim tabescat & absumatur, frustra incidentia & resolventia admoveantur auxilia: peregrinatione ab ipsa gente tanquam domesticum discitur medicamentum, ut scilicet spongia marina, vel ex paliuris nata, accipiatur, ea in cinerem redigatur, qui quidem cinis in lagena vini albi plena macerandus reponatur, de quo à plenilunio ad novilunium unc. iij. aut duæ propinentur, ut sic sensim tumor ille contabescat, dum prorsus fuerit absumptus.

*Remedium
specificum
contra bron-
chocele.*

In Gallia nostræ tractu Limoxensi, cum ante triennium colicos dolores & contracturas frequentissimas observassem, examinato diligentius loci illius cælo ac solo, nullas ibi ferè arbores, quàm castaneas observavi, arva filicibus obsita. Filix autem acutissimum sale alcali continet, ex cuius cineribus vitrum fit. Alimentis igitur, quæ hoc sale abundant, causam morbi adscribendam facile liquet. Eodem fundamento, morbo remedia opposita, abstinentia, ciborumq; consuetorum, imò si opus sit, etiam loci mutatio.

*Colici dolores
Limo-
xensibus
familiares.*

In Misnia Germaniæ provinciæ similes quoq; contracturæ, quarum causam vino alii, alii etiam aquæ,

*Contractura
in Misnia*

aquæ, ex qua cerevisia conficitur, imputant. A sale in iis contento hæc orta quis dubitet?

Sed ad excutiendam veteranorum socordiam hæc sufficiant. Meliora enim speramus de juniorum ingeniis docilibus, quam de tritis illis & rigidis errorum mancipiis. Frangas citius hic aliquid, quam corrigas.

Hæc igitur accuratè à vero medico observanda sunt, si in officio bona fide & fideliter versari velit, peragrandam illi sunt maria, & variæ regiones, si quid certi, rati & præclari in rerum natura cognoscere, & tutò medicari cupiat.

De mirabili potestate antri cuiusdã & lacus ejus vicini.

Qui Româ Neapolim iter confecerunt, quædam admiratione digna observare poterunt, quæ huc referre non abs re fuerit. Alterum est ad oppidulam Puteoli dictum: ubi duo aut tria circiter milliaria trans Neapolim, Siciliam versus, occurrit antrum parvo lacui vicinum: ex quo exhalat usque adeo perniciosus ac venenosus vapor, ut si vel in linnen ipsius aliquid animal intrudatur, statim suffocetur & pereat: nullaque vitæ spes relinquatur, nisi promptè in lacum proximum immergatur, unde respiret. Immersum enim illuc statim ad se redit, alioqui mox periturum, ut multis experimentis in sexcentis ac mille servis, aliisque capite damnatis facta est fides: nec aliud vitæ subsidium aliundè sperari potest, quam ex ipso lacu: si quidem qui ex antro educti in lacum demergebantur, confestim resurgebant: Quibus verò hoc auxilium denegabatur, illis esset prorsus intereundum, atque adeo sagax natura suis alumnis prospicit, ut ubi,

ut ubi causa aliqua morbi aut mortis, ibidem quoque remedium domesticum & familiare semper, modo illud noris, reperire possis; Ea ipsa, quæ nobis thoram exhibuit, antuthoram etiam illius remedium suggestit.

Alterum est, quod à mense Junio, ad exitum usque æstatis, imò etiam ad bonam autumnii partem, æstu non amplius urgente, sed & pluviarum copia prius contemperato, nemo hominum ausit citra vitæ dispendium Româ Neapolim proficisci: unde etiam omnibus tum temporis via illa interdicta, ne quis sponte, vel inscius pereat: feliciter quidem succedit iter: si trans Neapolim, Siciliam aut Milten etiam versus iter protrahitur. At mox aut cum aliqua morâ Romam redituro, nulla vitæ prorsus servandæ spes affulget, rarique periculum hoc tentantes, mortis discrimen effugiunt. Inter alia mala viatores febri ardentissima, caput potissimum infestante ac contorquente, cum vehementissimo incendio infestantur, succedentibus sævissimis deliriis. Quorum remedium tanquam præsentissimum, exiguæ tamen spei hoc ægris offertur, ut nempe, caput eorum crebris incisuris scalpatur, cauteriis, iisque tum potentialibus, tum actualibus aperiatur, omnibusque rationibus cutis, ad vapores illos ardentis & incensos e capite exhalatione dissipandos pateat. Sed frustra ferè semper omnia: cum vix unus aut alter ex centum aliis, ne sic quidem periculo eripi possit, quin omnes miserè vitam finiant. Hoc periculum complures nobiles Galli amplissimarum

familiarum, Italiam lustrantes, dum pertinaciores, ac parum consiliis seniorum amicorum obtemperates, tentare ausi essent, noctis frigiditati fidentes, quam ad iter faciendum potius, quam diem eligebant, ut temperatiorem & minus noxium aërem experirentur; dum aspernati omne consilium, sese Româ Neapolim in viam dederunt: & ea lustrata reditum Romam aggressi, vitæ suæ dispendio experti sunt, quàm parum tutum fuerit pertinaciæ indulgere. Idem passi sunt non ita pridem etiam huius, urbis generosi quidam juvenes cum satellitibus & servis. Hinc quàm necessarium sit, medico, rerum experientias callere, regiones perlustrare, & observationibus seriis diligenter incumbere, elucescit. Causa autem tam præcipitis & necessariò succedentis interitus subitæ aëris mutationi adscribitur. Cum enim Romanus aër crassior sit: Neapolitanus verò subtilior; si à tenui & subtili aëre in crassum revolvinur, facile corpus nostrum offenditur: patentibus enim tunc omnibus corporis meatibus, per quos crassior aër ingreditur, fit reverberatio quædam incensorum spirituum intra caput compulsorum, qui exagitati crassos illos vapores tandem inflammant ac incendium augent. At à crasso in subtile progressus, crassitiam densioris aëris corrigit, efficitq; ne noceat, nisi fortè maligna quadam syderum qualitate, uterq; aër pugnet, fortiorque victoriâ potiatur.

Ille igitur medicus, qui ipsis oculis ista viderit, de iis cum doctis regni viris communicarit,
& ra-

& rationes illorum audierit: nunquid longè eruditior revertetur, & peritior illis, qui ex librorum commentariis historiam tantum legerint, aut eandem ex relatione aliorum exhauerint? Vnde causas tam stupendarum rerum ex libris ceteri educant, quarum veritatem folis *aurorales* licet certissimam deprehendere.

DE AERE.

Cap. II.

NON alienum est à ratione, inter sex illas res non naturales, aërem à medicis primo loco recenseri, ut qui fit inter omnia summè ad vitæ humanæ conservationem necessarius, cuiusque perpetua inspiratione, ne ad momentum quidem carere possimus.

Vt autem aër est tenuis & spiritalis vapor, sic variis mutationibus sua mobilitate & instabilitate obnoxius est, siquidem modò has, modò illas qualitates facile excipit, ut ex calido repentè frigescat, ex frigido promptè etiam recalescat, ex humido siccescat, ex sicco humescat, prout ab elementis, cælo, terraque, variè in ipsum agentibus, exercetur. Hunc cum assidue hauriamus, fit ut temperamentum nostrum variè immutetur secundùm varias eius qualitates. Hoc ipsum est, quod docent Aëtius & Ægineta in hæc verba: *Verùm ambiens nos aër, temperamenta mutat atq;*

Aër spiritalis subtilis est variis mutationibus.

K 5 *perver-*